

ECRI:s RAPPORT OM SVERIGE

(femte granskningscykeln)

Antagen 5 december 2017

Publicerad 27 februari 2018

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 390 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

ECRI:s RAPPORT OM SVERIGE

(femte granskningscykeln)

Antagen 5 december 2017

Publicerad 28 februari 2018

Observera att föreliggande dokument är en översättning. Vid oklarhet hänvisas till de ursprungliga versionerna på engelska och franska

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	7
RESUMÉ	9
SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	11
I. ALLMÄNNA OMRÅDEN	11
1. LAGSTIFTNING MOT RASISM OCH RASDISKRIMINERING.....	11
- PROTOKOLL NR 12 TILL EUROPAKONVENTIONEN OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	11
- STRAFFRÄTTSBESTÄMMELSER	11
- BESTÄMMELSER I CIVIL- OCH FÖRVALTNINGSRÄTT	12
- SÄRSKILDA NATIONELLA ORGAN	13
2. HATRETORIK	14
- DATA OM RASISTISK HATRETORIK	14
- HOMOFOBISK OCH TRANSFOBISK HATRETORIK	16
- ÅTGÄRDER SOM VIDTAGITS AV MYNDIGHETERNA	17
3. VÅLD	19
- DATA OM RASISTISKT VÅLD	19
- HOMOFOBISKT OCH TRANSFOBISKT VÅLD.....	19
- ÅTGÄRDER SOM VIDTAGITS AV MYNDIGHETERNA	20
4. INTEGRATIONSPOLITIK	21
- ALLMÄN BAKGRUND	21
- FLYKTINGAR OCH MOTTAGARE AV SUBSIDIÄRT SKYDD.....	22
- DEN EXISTERANDE BOENDESEGREGATIONEN	23
- POLISVERKSAMHET	25
- ROMER.....	26
- SAMER	27
II. LANDSSPECIFIKA FRÅGOR	27
1. UPPFÖLJNING AV FJÄRDE CYKELNS PRIORITERADE REKOMMENDATIONER	27
2. STRATEGIER FÖR ATT MOTVERKA DISKRIMINERING MOT HBTQ-PERSONER ...	28
- DATA	28
- ERKÄNNANDE AV SAMKÖNADE PARTNERSKAP	28
- KÖNSBYTE	28
- TILLGÅNGEN TILL VAROR OCH TJÄNSTER, ANSTÄLLNING OCH HÄLSA	29
- ÅTGÄRDER FÖR ATT MOTVERKA DISKRIMINERING AV HBTQ-PERSONER	29
REKOMMENDATIONER FÖR INTERIMISTISK UPPFÖLJNING	31
LISTA ÖVER REKOMMENDATIONER	33
KÄLLFÖRTECKNING	35

FÖRORD

Europakommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) är ett oberoende organ inrättat av Europarådet som övervakar situationen för mänskliga rättigheter. Det är särskilt inriktat på frågor som rör rasism och intolerans. Det är sammansatt av oberoende och opartiska medlemmar, utsedda på grund av deras moraliska integritet och erkända expertis inom hantering av rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans.

Inom ramarna för sina stadfästa aktiviteter utför ECRI landsövervakning där situationen inom Europarådets alla medlemsstater analyseras avseende rasism och intolerans. ECRI lägger också fram förslag och rekommendationer för hur identifierade problem kan hanteras.

ECRI:s landsövervakning utförs på likvärdig basis för alla medlemsstater. Arbetet utförs i cykler om fem år, där nio till tio länder granskas varje år. Alla rapporter i den första cykeln var sammanställda till slutet av 1998, den andra cykelns till slutet av 2002, den tredje cykelns till slutet av 2007 och den fjärde cykelns till slutet av 2014. Arbetet med den femte rapportcykeln påbörjades i november 2012.

Arbets sättet vid skrivandet av rapporterna inbegriper dokumentanalyser, ett besök i det aktuella landet och därefter en konfidentiell dialog med nationella myndigheter.

ECRI:s rapporter bygger inte på enkäter eller vittnesuppgifter. De är analyser baserade på stora mängder information som samlas in från en mängd olika slags källor. Dokumentstudierna bygger på ett stort antal nationella och internationella skriftliga källor. Besöket på plats i landet ger möjlighet att träffa direkt berörda parter (både myndigheter och andra organisationer) i syfte att samla detaljerad information. Under den konfidentiella dialogen med nationella myndigheter får dessa möjlighet att, om de anser det nödvändigt, kommentera rapportutkastet, så att eventuella sakfel i rapporten kan korrigeras. Efter slutförd dialog kan de nationella myndigheterna om de så önskar kräva att deras synpunkter bifogas till den slutliga ECRI-rapporten.

Den femte omgången med rapporter för varje land fokuserar på fyra gemensamma frågor för alla medlemsstater: (1) lagstiftningsfrågor, (2) hatretorik, (3) våld, (4) integrationspolitik. Dessutom studeras ett antal frågor som är specifika för respektive land. Uppföljning görs också av interimistiska rekommendationer från den fjärde cykeln som inte har genomförts eller som bara har genomförts till en del.

Inom ramen för den femte cykeln krävs prioriterat genomförande av två ur rapporten valda specifika rekommendationer. En process för interimistisk uppföljning av de två rekommendationerna kommer att utföras av ECRI senast två år efter att denna rapport har publicerats.

Följande rapport har sammanställts av ECRI under eget ansvar. Den behandlar situationen till och med 21 juni 2017. Utvecklingen efter detta datum berörs varken i följande analys, i slutledningarna eller i förslag i samband med dem.

RESUMÉ

Sedan antagandet av ECRI:s fjärde rapport om Sverige den 19 juni 2012 har framsteg gjorts inom flera områden.

År 2016 sjösatte regeringen sin nya nationella plan för att bekämpa rasism och, likartade former av fientlighet och hatbrott. Den bygger på en konsultationsprocess med grupper inom civilsamhället och representanter för minoritetsgrupper. Den utgör en övergripande politisk vision för kampen mot rasism och intolerans, där fokus läggs på mänskliga rättigheter.

Myndigheterna stöder olika projekt för att bekämpa rasism. Forum för levande historia driver ett omfattande utbildningsprogram om rasism och liknande former av fientlighet samt tillhandahåller informationsmaterial och utbildning åt lärare och annan skolpersonal i samverkan med Skolverket. Sedan 2016 har Vetenskapsrådet varje år tilldelat särskilda medel för att stödja ett omfattande forskningsprogram som ska öka förståelsen för rasismrelaterade problem och möjliga lösningar. Statens medieråd har mottagit cirka 100 000 euro per år sedan 2013 till initiativ för att förebygga främlingshat online och intolerans bland barn och ungdomar. Man har fortsatt sina aktiviteter inom ramen för Europarådets kampanj No Hate Speech, som i Sverige har förlängts till 2020. Totalförsvarets forskningsinstitut har också fått i uppdrag att övervaka extremistisk internetretorik.

Myndigheterna har gjort stora ansträngningar för att integrera det mycket stora antal flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd, som anlände under migrationskrisen 2015. Det huvudsakliga målet för svensk integrationspolitik är att underlätta migranternas möjligheter på arbetsmarknaden. I introduktionsprogrammet ingår kurser i svenska språket och samhällskunskap, samt aktiviteter som arbetsplacering och praktik. Dessutom finns det en extra etableringsersättning för nyanlända personer som deltar i aktiviteterna.

Under 2016 presenterade regeringen sitt nya paket för bostadspolitiken, samt ett långsiktigt reformprogram för att minska segregationen 2017-2025 som också avser att bekämpa etnisk segregation på bostadsmarknaden. Paketet för bostadspolitiken kommer att tillhandahålla medel för att kommunerna ska kunna bygga nya bostäder, med rimliga hyror, med beaktande av det ökade bostadsbehov som uppstått på grund av det stora antalet nyanlända migranter de senaste åren. Inom det långsiktiga reformprogrammet kommer aktiviteter inom fem olika strategiska områden att genomföras i syfte att förbättra eftersatta områden och bekämpa den existerande bostadssegregationen.

Under 2012 antog den svenska regeringen en nationell strategi för romsk inkludering 2012-2032, med det övergripande målet att medlemmar i den romska befolkningsgruppen ska få samma möjligheter i samhället som icke-romer. Strategin omfattar områdena utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk, samt det romska civilsamhället.

ECRI gläds åt de här positiva åtgärderna i Sverige. Men trots framstegen finns det ändå en del frågor som ger anledning till oro.

Landets lagbestämmelser inom straffrätt, civilrätt och förvaltningsrätt är ännu inte helt i linje med ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 om nationell lagstiftning för att bekämpa rasism och rasdiskriminering. Trots den nya lagstiftning som 2014 fastslog straffrättsligt ansvar för folkmord finns det ännu inget förbud mot offentligt förnekande, trivialisering, rättfärdigande eller urskuldande, med rasistiskt syfte, av folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsbrott. Lagstiftning som kriminaliserar grundandet eller ledandet av en grupp som förespråkar rasism, stöd till en sådan grupp eller deltagande i dess aktiviteter, saknas också. Dessutom omfattar inte diskrimineringslagen, och därmed diskrimineringsombudsmannens fullmakt, till fullo all verksamhet som utförs av

offentliga myndigheter. Exempelvis omfattas inte viktiga delar av brottsbekämpande organs arbete.

Mängden fall av rasistisk och främlingsfientlig hatretorik har ökat de senaste åren, särskilt i samband med ankomsten av ett mycket stort antal migranter under migrantkrisen på senare tid, trots myndigheternas seriösa ansträngningar för att förebygga sådan hatretorik. De grupper som framför allt är utsatta är migranter, muslimer, mörkhyade personer och romer. Antisemitiskt hat kvarstår också som ett problem i Sverige. Dessutom inträffar fortfarande fall av rasistiskt våld i landet. Resultatet av brottsförebyggande myndigheters motåtgärder är inte till fullo godtagbart och uppläringsgraden för hatbrott är fortsatt låg.

Den nationella planen för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott innehåller inte tydliga mål och mätbara resultat. Samma förhållande har uppmärksammats för den nationella strategin för romsk inkludering 2012-2032 och det långsiktiga reformprogrammet för att minska segregationen 2017-2025.

Trots ansevärda ansträngningar av myndigheterna och ett resursstarkt introduktionsprogram för flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd, har etableringsgraden på arbetsmarknaden efter fullföljt program stannat på enbart 27 % år 2016. För kvinnor var det ännu lägre med bara 15 %.

I den här rapporten efterfrågar ECRI ytterligare åtgärder inom ett flertal områden. I samband med dessa ger ECRI ett antal rekommendationer, till exempel de följande.

Myndigheterna ska anpassa den allmänna lagstiftningen för straffrätt, civilrätt och förvaltningsrätt så att den överensstämmer med ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 om nationell lagstiftning för att bekämpa rasism och rasdiskriminering.

Erforderliga befogenheter och expertis för att undersöka diskriminering inom alla offentliga myndigheter, inklusive brottsförebyggande organ, ska tillföras ombudsmannamyndigheterna, och Justitieombudsmannen ska arbeta i samverkan med Diskrimineringsombudsmannen i sådana fall.*

Svenska myndigheter ska inkludera konkreta, målinriktade och mätbara åtgärder i den nationella planen för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott; den nationella strategin för romsk inkludering 2012-2032 och det långsiktiga reformprogrammet för att minska segregationen 2017-2025.

Myndigheterna ska se över introduktionsprogrammet för flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd i syfte att utveckla det och uppnå större framgångar inom etablering på arbetsmarknaden, med en särskild insats för att möta kvinnors särskilda behov.*

---

* En interimistisk granskning av rekommendationen kommer att utföras av ECRI senast två år efter att denna rapport har publicerats.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

I. Allmänna områden

1. Lagstiftning mot rasism¹ och rasdiskriminering²

- Protokoll nr 12 till Europakonventionen om mänskliga rättigheter

1. Sverige har varken skrivit under eller ratificerat protokoll nr 12 till Europakonventionen om mänskliga rättigheter (ECHR). I den tredje och fjärde rapporten rekommenderade ECRI att landet skulle skriva under och ratificera protokollet. Svenska myndigheter meddelade än en gång att de inte avser att göra detta inom en nära framtid. ECRI anser att ratificering av protokollet, som föreskriver ett allmänt förbud mot diskriminering, är ett bra steg för Sverige i att bekämpa rasism och rasdiskriminering mer effektivt på nationell nivå.

2. ECRI upprepar sin rekommendation om att ratificera protokoll nr 12 i Europakonventionen om mänskliga rättigheter.

- Straffrättsbestämmelser

3. Bestämmelserna i den svenska brottsbalken (hädanefter: BrB) motsvarar de flesta av ECRI:s rekommendationer angående straffrätt i den allmänna policyrekommendationen nr 7 om nationell lagstiftning för att motverka rasism och rasdiskriminering.³ BrB innehåller regler mot rasism, rasdiskriminering och brott med rasistiskt uppsåt. Dessa finns i huvudsak i kapitel 5, artikel 5(3) och (4) som kriminaliserar förtal och förolämpningar grundat på "ras", hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, religion och sexuell läggning⁴, i kapitel 16, artikel 8 som kriminaliserar spridning av hot eller uttryck för förakt (agitation) utifrån sådana grunder⁵, i kapitel 16, artikel 9 som förbjuder diskriminering på sådana grunder i samband med bland annat utövande av offentligt uppdrag, företagsverksamhet eller offentliga sammankomster, och kapitel 29, artikel 2(7) som fastställer försvårande omständigheter på ovanstående grunder, samt "andra likartade omständigheter". Emellertid överensstämmer vissa bestämmelser inte till fullo med den allmänna policyrekommendationen nr 7 och vissa luckor återstår.

4. Trots den rekommendation ECRI gav i sin fjärde rapport om Sverige (§ 28) har språk inte tagits med i uppräknningen av uppräknade grunder i ovanstående bestämmelser.⁶ Även om uppräknningen av grunder som innebär försvårande omständigheter i kapitel 29, artikel 2(7) inte är uttömmande, vilket anges av frasen "eller andra liknande omständigheter", förespråkar ECRI alltid att grunderna i dess allmänna policyrekommendation nr 7, § 1(a) anges uttryckligen.

---

¹ Enligt ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 innebär "rasism" tron på att en grund som "ras", hudfärg, språk, religion, nationalitet eller nationellt eller etniskt ursprung rättfärdigar förakt för en person eller en grupp personer, eller en föreställning om att en person eller en grupp personer är överlägsna.

² Enligt den allmänna policyrekommendationen nr 7 ska "rasdiskriminering" förstås som all åtskillnad i behandling som bygger på faktorer som "ras", hudfärg, språk, religion, nationalitet eller nationellt eller etniskt ursprung, som inte är objektivt och rimligt motiverad.

³ Brottsbalken (1962), med ändringar.

⁴ Kapitel 5, artikel 5(3) och (4) innehåller regler som tillåter, som ett undantag från den allmänna regeln, offentligt åtal för förolämpande uppträdande i fall där förolämpningen bygger på någon av ovanstående grunder.

⁵ jfr med ECRI (2012): § 23.

⁶ Som redan förklarats i ECRI:s senaste rapport (§ 26) kan tolkningen i vid bemärkelse av termen "nationellt ursprung" enligt svenska domstolars rättspraxis också inbegripa grunderna nationalitet / medborgarskap.

Dessutom är könsidentitet ännu inte medtagen som en grund i någon av dessa bestämmelser.⁷

5. Trots den nya lag som 2014 fastslog straffrättsligt ansvar för folkmord⁸ så finns det ännu inget förbud mot offentligt förnekande, trivialisering, rättfärdigande eller urskuldande, med rasistiskt syfte, av folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsbrott, vilket rekommenderas i den allmänna policyrekommendationen nr 7, § 18(e) och i ECRI:s senaste rapport om Sverige (§ 29).
6. Det saknas också fortfarande en bestämmelse som kriminaliserar skapandet eller ledandet av en grupp som främjar rasism, stöd för en sådan grupp eller deltagande i dess aktiviteter, vilket rekommenderas i den allmänna policyrekommendationen nr 7, § 18(g) och i ECRI:s senaste rapport (§ 31).
7. Lagen innehåller ingen övergripande bestämmelse om straffrättsligt ansvar för juridiska personer för rasistiska brott, på det sätt som anges i den allmänna policyrekommendationen nr 7, § 22 och i ECRI:s senaste rapport (§ 29). Juridiska personers straffrättsliga ansvar som stipuleras i BrB:s kapitel 36, artikel 7 omfattar bara brott som begåtts vid utövandet av ett företags affärsverksamhet, medan andra brott begångna av juridiska personer inte medför straffrättsligt ansvar.
8. ECRI rekommenderar att myndigheterna anpassar den svenska straffrätten efter ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 på det sätt som angetts i föregående stycket. Särskilt viktigt är: (i) att uttryckligen ange grunderna språk och könsidentitet i brottsbalken; (ii) att kriminalisera att med rasistiskt syfte offentligt förneka, trivialisera, rättfärdiga eller urskulda folkmord, brott mot mänskligheten och krigsbrott, (iii) att kriminalisera skapandet eller ledandet av en grupp som främjar rasism, stöd åt en sådan grupp och deltagande i dess aktiviteter, samt (iv) att införa straffrättsligt ansvar för alla rasistiska brott begångna av juridiska personer.

- **Bestämmelser i civil- och förvaltningsrätt**

9. Diskrimineringslagen (2008) förbjuder, i avsnitt 1, diskriminering baserad på bland annat etnicitet, religion, sexuell läggning och könsidentitet. I avsnitt 5(3) definieras etnicitet som inbegripande nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annan liknande faktor. I sin senaste rapport kommenterade ECRI diskrimineringslagens detaljer och gav flera rekommendationer (§§ 46 och 50) för att täppa till de luckor man hade funnit. ECRI noterar emellertid att dessa rekommendationer inte har följts.
10. Språk har ännu inte tagits med i uppräknningen av grunder.⁹ Segregation nämns fortfarande inte heller som en förbjuden form av diskriminering. Dessutom misslyckas diskrimineringslagen ännu med att skapa lika villkor för alla personer som är kvalificerade att ge juridisk assistans åt personer som utsatts för diskriminering och att representera dem. Detta beror främst på att man har bibehållit kravet på att de personer som utsatts för diskriminering på arbetsplatsen och är medlemmar i en fackförening i första hand ska rådfråga denna. Dessutom innehåller diskrimineringslagen inte några heltäckande

---

⁷ ECRI informerades om att regeringen hade lagt fram förslag för att stärka skyddet för transpersoner i svensk brottslag. De föreslagna ändringarna i lagstiftningen syftar till att inbegripa grunderna könsidentitet och könsuttryck i de aktuella bestämmelser som omnämns i § 3 ovan. ECRI är positiva till initiativet.

⁸ Act on criminal responsibility for genocide, crimes against humanity and war crimes (SFS 2014:406).

⁹ För de bestämmelser i straffrätten som beskrivits ovan kan tolkningen i vid bemärkelse av termen "nationellt ursprung" enligt svenska domstolars rättspraxis också inbegripa grunderna nationalitet / medborgarskap även vid tillämpning av Diskrimineringslagen (se även § 45 i ECRI:s fjärde rapport).

bestämmelser för snabb handläggning som leder fram till provisoriska beslut för alla som utsatts för diskriminering.¹⁰

11. Trots rekommendationen i ECRI:s senaste rapport (§ 55) finns det ännu ingen allmän skyldighet för offentliga myndigheter att främja jämlikhet vid utförandet av sina uppgifter.
12. De svenska myndigheterna har inte skapat lagstiftning som möjliggör att stoppa offentligt ekonomiskt stöd till parter som främjar rasism eller att upplösa organisationer som främjar rasism, vilket rekommenderades i ECRI:s senaste rapport (§ 42).
13. ECRI rekommenderar att myndigheterna harmoniserar den svenska civil- och förvaltningsrätten i allmänhet med ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 på det sätt som angavs i föregående stycket. Framförallt bör man (i) lägga till diskriminering grundat på såväl språk som segregation till de former av diskriminering som anges i diskrimineringslagen, (ii) göra det till en skyldighet för offentliga myndigheter att främja jämlikhet vid utförandet av sin verksamhet, och (iii) införa lagstiftning som möjliggör att avbryta offentligt ekonomiskt stöd till parter som främjar rasism och att lösa upp sådana organisationer.

Särskilda nationella organ¹¹

Diskrimineringsombudsmannen

14. I den lag som reglerar Diskrimineringsombudsmannen (2008) anges att denna är en oberoende myndighet som kontrollerar efterlevnaden av diskrimineringslagen. För att göra detta kan ombudsmannen bland annat ta emot och överväga klagomål från individer som anser att de har utsatts för diskriminering. Ombudsmannen har de flesta av de befogenheter som anges i ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 § 24, bland annat möjligheten att väcka talan för att kräva skadestånd å en berörd persons vägnar.
15. Emellertid noterar ECRI att diskrimineringslagen, och därmed diskrimineringsombudsmannens fullmakt, inte till fullo täcker alla åtgärder inom offentliga myndigheter. Exempelvis omfattas inte viktiga delar av brottsbekämpande organs arbete. I fallet med det dataregister över romer som upprätthölls av polisen i Skåne (närmare uppgifter finns i § 72) ledde detta exempelvis till en situation där Diskrimineringsombudsmannens fullmakt att undersöka anklagelsen om etnisk profilering begränsades kraftigt.
16. ECRI rekommenderar att tillräckliga befogenheter och kunnande för att undersöka diskriminering inom alla offentliga myndigheter, inklusive brottsförebyggande organ, tillförs Ombudsmannamyndigheterna. Dessutom uppmanar ECRI till samverkan mellan Justitieombudsmannen och Diskrimineringsombudsmannen i sådana fall.

---

¹⁰ Kapitel 6 (8) i Diskrimineringslagen syftar på bestämmelserna i Lagen om anställningstrygghet, som tillhandahåller metoder för snabb hantering och provisoriska beslut vid olagligt avskedande.

¹¹ Oberoende myndigheter som uttryckligen anförtratts kampen mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism, intolerans och diskriminering på grunder som etniskt ursprung, hudfärg, medborgarskap, religion och språk (rasdiskriminering) på nationell nivå.

2. Hatretorik¹²

- Data om rasistisk hatretorik

17. Brottsförebyggande rådet (Brå) samlar in data om hatbrott.¹³ De placeras i olika kategorier, som de följande gällande hatretorik: (i) olaga hot och icke-sexuellt ofredande, (ii) förtal; (iii) kriminell skadegörelse/graffiti och (iv) hets mot folkgrupp. I den tredje kategorin kombineras emellertid fall av hatretorik (graffiti) med fall av skadegörelse, som vandalisering, vilket ECRI tar upp i avsnitt I.3 i den här rapporten. Trots att man har ett generellt sett bra system för datainsamling för hatbrott är det därför inte möjligt att korrekt rapportera antalet fall av hatretorik åtskilda från våldshandlingar.¹⁴ Då problemets omfattning ökar, som framgår av siffrorna nedan (se § 21), skulle en specifik uppdelning av den här kategorin underlätta att bättre förstå trender inom områdena.
18. ECRI rekommenderar att myndigheterna ytterligare förfinar det nationella systemet för datainsamling för fall av hatbrott genom att göra en ytterligare uppdelning av kategorierna kriminell skadegörelse och hatretorik i form av graffiti.
19. ECRI har informerats av grupper inom civilsamhället om att dessa observerat en markant ökning av hatretorik på internet, i synnerhet på sociala media, under de senaste åren. Emellertid saknas exakta data.
20. Tillgängliga data för de ovanstående fyra kategorierna visar på en markant ökning av rapporterade fall av rasistisk och främlingsfientlig hatretorik, vilket inbegriper hatretorik mot migranter/flyktingar, mörkhyade och romer. Hatretorik mot religiösa grupper, till exempel islamofob och antisemitisk hatretorik, dokumenteras separat (se §§ 23 och 27 nedan).
21. Medan antalet rapporterade fall av förtal på rasistisk och främlingsfientlig grund knappast har förändrats (643 under 2011 och 635 under 2015), har antalet fall på denna grund i de andra tre kategorierna ökat markant. Hot / ofredande har ökat med 20 % (1 650 under 2011 och 1 972 under 2015), antalet fall av hets mot folkgrupp har ökat med 39 % (396 under 2011 och 552 under 2015) och fallen av kriminell skadegörelse / graffiti steg kraftigt med 138 % (296 under 2011 och 703 under 2015). Den största ökningen i den senare kategorin skedde från 2014 till 2015¹⁵, vilket många betraktare tillskriver det ökade antalet fall av graffiti med hatretorik mot immigranter av högerpopulister som motiveras av det stora inflödet av migranter under migrationskrisen.¹⁶
22. Grovheten i hatretoriken mot mörkhyade i vardagslivet kan illustreras av ett fall som inträffade 2014, då en 11-årig handbollsspelare kallades för "negerjävel" och uppmanades att åka "hem" till Afrika av föräldrar till motståndarlaget under en

---

¹² Enligt ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 15 om att motverka hatretorik ska "hatretorik" betyda försvar, främjande eller uppvigling i alla dess former av ärekränkning, hat eller förtal av en person eller grupp av personer, likväl som alla trakasserier, förolämpningar, negativa stereotyper om, stigmatisering eller hot riktat mot en sådan person eller grupp av personer, samt rättfärdigande av dessa uttryck baserat på "ras", hudfärg, härkomst, nationellt eller etniskt ursprung, ålder, funktionshinder, språk, religion eller tro, kön, genus, könsidentitet, sexuell läggning och en persons övriga egenskaper eller ställning.

¹³ Brå (2016).

¹⁴ Se även § 43 (fotnot 46) i avsnitt I.3 nedan.

¹⁵ Brå (2016): 8-9 och 15.

¹⁶ Termen "migration" används här för att täcka det breda spektrum av olika anledningar som får människor att lämna sitt ursprungsland. Många migranter fick flyktingstatus i mottagarländerna, medan andra fick avslag på sin asylansökning eller i vissa fall inte alls gjorde någon asylansökan. Termen "kris" används för att på ett korrekt sätt beskriva de umbärandena och förluster av liv, särskilt på Medelhavet, som karaktäriserar migrationsflödet. Dessutom används termen för att beteckna den situation som myndigheterna i mottagarländerna hamnat i då de behöver tillhandahålla tak över huvudet, sjukvård, dagliga förnödenheter och administrativ hjälp i oväntad omfattning. (Se ECRI:s årsrapport 2015: 7).

ungdomsturnering i Eslöv.¹⁷ Händelsen polisanmäldes som ett misstänkt hatbrott, men inga vidare åtgärder är kända.¹⁸

23. I sin rapport 2012 om Sverige (§ 122) rekommenderade ECRI att myndigheterna intensifierar sina åtgärder för att bekämpa islamofobi. Ändå utsätts muslimer fortfarande ofta för fördomar och negativa attityder. Antalet fall av islamofoba hot / ofredanden fördubblades från 2011 till 2015 (123 respektive 247 fall), antalet fall av islamofob förtal ökade från 38 till 68 (en ökning med 79 %), antalet fall av islamofob kriminell skadegörelse /graffiti ökade från 16 till 76 (375 %) och antalet fall av hets mot muslimer steg från 45 till 102 (127 %).¹⁹
24. Representanter för olika muslimska organisationer informerade ECRI om att islamofoba kommentarer och förolämpningar i vardagslivet ökar, särskilt mot kvinnor som bär huvudduk. Enligt samma källor tror muslimer ofta inte att en polisanmälan gör någon nytta, vilket kan innebära att det finns en signifikant underrapportering av islamofob hatretorik.
25. Dessutom domineras det offentliga samtalet av att utövare av religionen sammankopplas med terrorism och hot mot frihet och demokrati. I en analys av media under oktober och november 2014 granskade Diskrimineringsombudsmannen hur muslimer beskrevs i elva nyhetstidningar och av tre etermedieföretag i landet. Studiens slutsats var att rapporteringen karaktäriserades av negativa stereotypa avbildningar och en märkbar utgångspunkt i "vi" och "dem", där muslimer ställs mot det svenska samhället och dess värderingar.²⁰
26. ECRI rekommenderar med skärpa att myndigheterna, utan att inskränka någons redaktionella självständighet, uppmanar media till debatt om den bild som de ger av islam och muslimska grupper, samt om deras ansvar i detta för att undvika att vidmakthålla fördomar, enligt rekommendationerna i ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 5 om att motverka intolerans och diskriminering mot muslimer.
27. Antisemitisk hatretorik ökar också. Antalet rapporterade fall av antisemitisk agitation nästan fördubblades från 54 under 2011 till 102 under 2015, medan antalet fall av hot / ofredanden mot judiska personer ökade från 77 till 127 under samma period.²¹ Emellertid angav representanter för judiska grupper för ECRI att antalet kan vara betydligt högre eftersom de ofta inte rapporteras på grund av vad många personer i judiska grupper uppfattar som ineffektiv hantering från polisens sida av sådana anmälningar tidigare. Det gäller särskilt i Malmö, där offentliga uttryck för antisemitiskt hat, mestadels från radikaliserade unga muslimer, har varit vanligt förekommande²² och också fortsättningsvis är orsak till allvarlig oro. Exempelvis skrek deltagare i en pro-palestinsk demonstration i oktober 2015 i Malmö fraser som "död åt judarna".²³ Efter terrorattackerna i Paris i november 2015 märkte judiska grupper i Sverige av en kraftig ökning av antalet mottagna hot från islamister.²⁴ Redan år 2014 mottog rabbinen i Göteborg ett hatmejl i vilket avsändaren hyllade dödandet av judar och hotade att angripa stadens synagoga.²⁵

---

¹⁷ The Local (8 november 2014).

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Brå (2016): 15.

²⁰ Diskrimineringsombudsmannen (2015): 7-11.

²¹ Brå (2016): 17.

²² jfr med ECRI (2012): §§ 155-157.

²³ The Times of Israel.com (22 december 2015).

²⁴ The Local (14 januari 2015).

²⁵ The Local (21 november 2014).

28. Judiska personer möter också hat från nynazistiska grupper. I Umeå tvingade upprepad antisemitisk vandalisering och hot mot den lokala judiska föreningen organisationen att ställa in sina aktiviteter i mars 2017 och att stänga sin föreningslokal. Föräldrar upplevde att det inte var tryggt för deras barn att delta i föreningens skola efter att dess väggar hade vandaliserats med hotfulla fraser och svastikor.²⁶ Under 2016 och 2017 har i flera svenska städer vittnesmål av överlevare från förintelsen i skolor och på andra offentliga platser vid upprepade tillfällen störts av en liten nynazistisk organisation (Nordiska motståndsrörelsen), som offentligt förnekat förintelsen och uppviglat till ytterligare antisemitisk hatretorik och häftiga ordväxlingar under sådana evenemang. Framförandet av dessa vittnesmål försvårades därmed vidare vittnesbörden hotades därmed och polisen uppges ha nekat att ordna med förebyggande säkerhetsåtgärder för sådana evenemang.²⁷ ECRI upprepar hur viktigt det är med vittnesmål om förintelsen i kampen, inte bara mot antisemitism utan också mot rasism i allmänhet, och understryker det avgörande behovet av att sådana evenemang kan hållas i en miljö där inga hot framförs.
29. ECRI rekommenderar med skärpa att de svenska myndigheterna säkerställer att tillräckligt polisskydd ges för offentliga vittnesmål av personer som överlevt förintelsen. Dessutom ska nynazistiska grupper förhindras att sprida antisemitiskt hat, i synnerhet vid dessa evenemang. ECRI rekommenderar också att myndigheterna gör en omfattande utredning av den vandalisering och de hot som riktats mot Umeås judiska befolkning, samt att man säkerställer att lokala myndigheter i samverkan med stadens judiska förening fastställer dess behov av säkerhet och tillhandahåller alla nödvändiga säkerhetsåtgärder för att föreningen ska kunna utföra sina aktiviteter i säkerhet.
30. Deltagare i den samiska befolkningsgruppen pekar på att rasistiska kommentarer fortfarande förekommer i deras vardagsliv, särskilt i stadsområden. Nedsättande kommentarer och fördomar mot samer kan skapa en atmosfär där medlemmar av landets ursprungsbefolkning hindras att fritt utöva sin kultur, exempelvis att klä sig i traditionella dräkter eller att använda sitt språk, på offentliga platser.²⁸ I vissa fall känner sig samer tvungna att dölja eller förneka sitt etniska ursprung för att undvika att mötas av negativa stereotyper.
31. ECRI rekommenderar att myndigheterna genomför omfattande aktiviteter för att höja medvetenheten i syfte att informera allmänheten om det unika värde som den inhemska samiska kulturen har som en integrerad del av Sveriges samhälle och dess kulturarv.
- **Homofobisk och transfobisk hatretorik**
32. År 2012 visade det sig i den HBTQ-undersökning som utfördes av EU:s Byrå för Grundläggande Rättigheter (Fundamental Rights Agency) att 48 % av de svarande i Sverige angav att de hade blivit trakasserade minst en gång under de senaste fem åren.²⁹ Enligt Brå har antalet rapporterade fall av hatretorik mot HBTQ minskat från 2011 till 2015, särskilt i kategorin hot / ofredanden där de minskat från 405 till 271 (en minskning med 33 %).³⁰ Ändå förekommer sådan hatretorik ännu och är fortsatt ett problem.
33. Under de senaste åren har det rapporterats att ett antal religiösa ledare fällt nedlåtande kommentarer om homosexuella personer. Bland de som gjort det

---

²⁶ The Local (3 april 2017).

²⁷ YnetNews (18 mars 2017).

²⁸ The Local (28 mars 2017). Se även: FCNM (2012): § 38.

²⁹ EU FRA (2012).

³⁰ Brå (2016): 18.

fanns katolska präster, pingstkyrkopastorer och en muslimsk imam.³¹ Några av dem bad i efterhand om ursäkt för sina uttalanden. I ett fall utförde åklagarväsendet en förundersökning, men beslöt att inte väcka åtal då kommentarerna ansågs klandervärda men inte avsedda att väcka hat.³² I samband med detta vill ECRI understryka det särskilda ansvar religiösa ledare har för att främja tolerans.

34. År 2014 använde en fotograf som anlitats av en gymnasieskola i södra Sverige en homofobisk förolämpning mot en elev under en fotografering. Han avskedades efter händelsen.³³ Samma år rapporterade en homosexuell elev, som hade utsatts för homofobisk hatretorik av andra elever, om graffiti på skolområdet där hans namn förekom tillsammans med homofobiska förolämpningar, varpå han uppges ha blivit tillsagd av läraren att ta bort den själv.³⁴ Med tanke på den viktiga roll skolan som institution har i att lära ut sociala färdigheter och värderingar, exempelvis tolerans och respekt för andra, uppmanar ECRI myndigheterna att vara ytterst uppmärksamma på homofobisk / transfobisk mobbning inom skolan.³⁵

- Åtgärder som vidtagits av myndigheterna

Brottsbekämpning

35. År 2013 uttryckte FN:s kommitté för eliminering av rasdiskriminering (CERD) sin oro angående den rapporterade diskrepansen mellan ett ökat antal polisanmälningar av hatbrott och en minskning av antalet förundersökningar och fällande domar, särskilt vad det gäller hets mot en nationell eller etnisk grupp.³⁶ CERD rekommenderade att en strategi togs fram för att säkerställa granskning av hur polisen och åklagarna hanterade hatbrott, samt vidtog åtgärder som att skapa hatbrottsenheter och tillsätta särskilda utredare i landets alla delar.
36. Ändå kvarstår problemet. I bara 4 % av de rapporterade hatbrottsfallen under 2014 och 2015³⁷ kunde myndigheterna koppla en person till brottet (personbaserad uppklarandegrad) genom åtalsbeslut, genom att förövaren accepterade att betala av åklagaren utfärdade böter eller genom åtalseftergift.³⁸ Nästan hälften av fallen (46 %) avslutades utan att en utredning hade inletts.³⁹
37. ECRI rekommenderar att myndigheterna gör en grundlig analys av varför uppklarandegraden för hatbrott är fortsatt låg, samt att man gör en bedömning av vilka resurser polisen och åklagarväsendet behöver för att hantera frågan på ett effektivare sätt.
38. I samband med polisreformen 2015, då 21 självständiga polisregioner slogs samman till en enda nationell polismyndighet, tillsatte rikspolischefen en nationell hatbrottsamordnare, samt särskilda hatbrottsenheter i storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. Förutom brottsutredningar fick dessa enheter även i uppgift att ge assistans till offer, utbilda andra poliser och utföra kontaktskapande och förtroendebyggande aktiviteter i lokalsamhällen och bland utsatta grupper. Myndigheterna informerade också ECRI om att

---

³¹ The Local, (29 maj 2014); The Local, (7 april 2015); The Local, (12 april 2015); and ILGA-Europe (2016): 159.

³² ILGA-Europe (2016): 159.

³³ The Local (20 oktober 2014).

³⁴ The Local (17 juni 2014).

³⁵ Se § 89 i avsnitt II.2 om positiva initiativ inom området.

³⁶ FN CERD (2013): 4.

³⁷ Siffran som inhämtats från Brå är övergripande och innefattar såväl fall av hatretorik som våld. (Se även avsnitt I.3 nedan).

³⁸ Brå (2016): 11.

³⁹ Ibid.: 12.

polismyndigheten i oktober 2015 beslöt att inrätta ett it-brottscentrum (SC3), i syfte att bygga kapacitet inom polisen för att utreda alla former av hatretorik, hot, förtal och mobbning på internet. SC3 planeras vara i full verksamhet 2018.

Medvetandehöjande

39. Sedan 2013 har regeringen tilldelat Statens medieråd en miljon kronor (cirka 100 000 euro) per år för initiativ i syfte att förebygga främlingsfientlighet och liknande former av intolerans online bland barn och unga. Detta har gjorts inom ramverket för Europarådets kampanj No Hate Speech som i Sverige har förlängts till 2020.⁴⁰ Kampanjen tillhandahåller material för lärare, föräldrar, barn och ungdomar om rasism online samt om gällande regler och bestämmelser. Under 2017 planerar regeringen att presentera en nationell åtgärdsplan för att skydda det demokratiska samtalet mot hot och hat, med förebyggande av hot och hat online som ett fokusområde.⁴¹ Dessutom har Totalförsvarets forskningsinstitut fått i uppdrag att till 2018 övervaka och analysera extremistisk retorik på internet och i sociala medier.⁴²
40. År 2016 presenterade den svenska regeringen⁴³ dessutom sin nya nationella plan för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott ("Samlat grepp mot rasism och hatbrott").⁴⁴ Dokumentet baseras på en konsultationsprocess med grupper ur civilsamhället och representanter för minoritetsgrupper. Planen ger en övergripande politisk vision för kampen mot rasism och hatbrott, med mänskliga rättigheter som styrande grundvärdering, och visar på de risker för demokratin och den sociala sammanhållningen som de här fenomenen utgör.⁴⁵ Dessutom kartläggs befintliga och planerade initiativ inom området. Ett exempel på sådana initiativ är att Forum för levande historia och Skolverket driver ett omfattande utbildningsprojekt om rasism och liknande former av fientlighet, som är planerat att fortgå till 2019. Projektet omfattar afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, rasism mot samer, homofobi och transfobi. Forumet tar i samverkan med Skolverket fram informationsmaterial och erbjuder utbildning för lärare. Anställda inom andra delar av den offentliga sektorn, exempelvis poliser, personal vid Arbetsförmedlingen och socialarbetare kan också delta i utbildningen. Dessutom delar Svenska forskningsrådet från och med 2016 ut ekonomiskt stöd varje år för att stödja ett omfattande forskningsprogram inom området rasism som ska ge en mer detaljerad förståelse av rasismrelaterade problem och möjliga lösningar.
41. ECRI lovordar de positiva åtgärder som vidtagits av svenska myndigheter, men noterar att den Nationella planen skulle vinna på att man satte upp tydliga mål med mätbara resultat, exempelvis antalet utförda utbildningssessioner eller antal personer som nåtts vid medvetandehöjande kampanjer. Genom att ange detaljerade uppgifter om det planerade utförandet av de olika aktiviteterna skulle man också kunna effektivisera en kommande utvärdering av planen.
42. ECRI rekommenderar att myndigheterna inför tydliga indikatorer och mål i sin Nationella plan för att bekämpa rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

---

⁴⁰ Regeringskansliet (2017): 61.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.: 60.

⁴³ Under ledning av de departement som ansvarar för kultur och demokrati, inrikesfrågor, samt rättsfrågor och migration.

⁴⁴ Regeringskansliet (2017).

⁴⁵ Ibid.: 12-14.

3. Våld

- Data om rasistiskt våld

43. Brå har dokumenterat ett ansevärt antal rapporterade fall som inbegreper våld mot personer⁴⁶ motiverat av rasistiskt eller främlingsfientligt hat, även om antalet minskade från 703 fall under 2011 till 588 fall under 2015 (en minskning med 16 %).⁴⁷ Däremot ökade antalet fall av våld mot mörkhyade personer något från 183 under 2011 till 189 under 2015.⁴⁸ För våld motiverat av religiöst hat minskade antalet dokumenterade fall av antisemitiska attacker från 14 fall under 2011 till 8 fall under 2015⁴⁹, medan antalet islamofobiska attacker ökade från 39 fall under 2011 till 46 fall under 2015, med en topp på 60 fall under 2014.⁵⁰
44. Exempel på den ovan nämnda utvecklingen inbegriper fallet med en 14-årig muslimsk flicka som angreps utanför en skola i Borås 2016.⁵¹ Angriparen rapporteras ha försökt slita av flickans slöja med våld, och hotade sedan att döda henne för att hon var muslim. Ett särskilt allvarligt fall av våld mot mörkhyade inträffade 2013 i Malmö då en grupp människor angrep en man från Ghana och hans son på 18 månader, som de hotade att döda. Några av förövarna var på väg att kasta ner mannen från en fem meter hög bro på en gata under då förbipasserande kom till hans räddning och tillkallade polis.⁵²
45. Attacker mot moskéer är också oroande. Under slutet av 2014 utfördes tre mordbrandsattacker riktade mot moskéer i Eskilstuna, Eslöv och Uppsala under en tvåveckorsperiod.⁵³ Muslimska organisationer rapporterade 12 mordbrandsattacker till ECRJ under 2016 och nämnde att inga gripanden kopplade till attackerna hade gjorts av polisen.
46. Mordbrandsattacker har också utförts mot mottagningscenter för asylsökande och lokaler som varit på väg att omvandlas till sådana. Under 2015, efter inledningen på migrationskrisen nyligen då Sverige tog emot ett rekordstort antal immigranter, utfördes mer än ett dussin sådana attacker. Bland målen för sådana attacker fanns också boenden för ensamkommande minderåriga, som är särskilt sårbara.⁵⁴

- Homofobiskt och transfobiskt våld

47. Trots Sveriges positiva meritlista vad det gäller att värna HBTQ-rättigheter förekommer det fortfarande homofobiskt och transfobiskt våld. Emellertid rapporterar Brå en minskning från 189 våldsincidenter mot HBTQ-personer under 2011 till 108 fall under 2015 (en minskning med 43 %).⁵⁵ I ett omtalat fall i mars 2016 attackerades politikern Alexander Bengtsson som är öppet homosexuell vid sitt hem av en maskerad angripare med kniv.⁵⁶ Bland de våldsamma attackerna mot HBTQ-personer fanns också ett fall där en homosexuell man knivhöggs och hotades med ett skjutvapen.⁵⁷ I ett annat fall fick ett homosexuellt par i västra

---

⁴⁶ I den svenska statistiken över hatbrott inbegriper kategorin "våldsamma brott" rapporterade fall av mord, överfall och våld mot tjänsteman.

⁴⁷ Brå (2016): 15.

⁴⁸ Ibid.: 16.

⁴⁹ Ibid.: 17.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ The Local (9 september 2016).

⁵² The Local (9 september 2013).

⁵³ The Local (2 januari 2015).

⁵⁴ The Local (24 oktober 2015) och The Local (27 oktober 2015).

⁵⁵ Brå (2016): 18.

⁵⁶ Pinknews (11 mars 2016).

⁵⁷ OSCE/ODIHR (2015).

Sverige sin bil vandaliserad och homofoba kränkningar ristade på den. Senare blev en av männen angripen.⁵⁸

48. HBTQ-grupper informerade också ECRI om att de hade observerat ett ökat antal fall av att homosexuella asylsökande boende på mottagningscenter trakasserades och angreps av andra asylsökande av homofobiska skäl.⁵⁹ I vissa fall tillhandahöll myndigheterna separat boende för asylsökande inom HBTQ-gruppen, vilket enligt HBTQ-grupper bara ledde till ytterligare stigmatisering.

- **Åtgärder som vidtagits av myndigheterna**

49. Som påtalades i § 36 är uppklarandegraderna för hatbrott mycket låga. Förutom de åtgärder som redan har nämnts i avsnitt I.2 har myndigheterna också vidtagit åtgärder för att stärka åklagarväsendet. ECRI har informerats om att alla de 32 åklagarkontoren numera har en ansvarig och specialiserad åklagare för hatbrott, vilket förväntas ge resultat framförallt vad det gäller att förbättra antalet fall av våldsamma hatbrott som leder till åtal. Ett vägledningsdokument för åklagare med specifika råd om hanteringen av hatbrott togs fram 2016. Dessutom har ett nätverk av specialiserade åklagare inrättats, som bland annat har ett möte varje år för att utbyta erfarenheter. ECRI ser positivt på dessa ansträngningar, men vill i det här sammanhanget också nämna rekommendationen i § 37 ovan.
50. Regeringens försök att motverka rasistiskt och homofobiskt / transfobiskt våld inbegriper också initiativ som det förebyggande arbete som utförs av den nationella koordinatören för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, samt utbildning i de här frågorna av personal inom ett antal statliga myndigheter.⁶⁰
51. Myndigheterna har också gett stöd till lokala myndigheter och organisationer inom civilsamhället för att organisera arrangemang för att höja medvetandegraden och för att öka sin kapacitet. Exempel på detta är bland annat seminarier i Göteborg och Malmö som arrangerats av Svenska kommittén mot antisemitism i samverkan med två kommuner, och stöd som getts till frivilligorganisationen Civil Rights Defenders för deras arbete med polisen för att öka dennas kapacitet att motverka hatbrott genom att öka kunskapen hos personal inom brottsbekämpande myndigheter om utsatta grupper (muslimer, romer och mörkhyade personer). Det senare projektet är ett exempel på regeringens ansträngningar för att föra polisen och sårbara grupper närmare varandra, att bygga upp ömsesidigt förtroende och förståelse för att bättre kunna bemöta fall av hatbrott och för att motverka underrapportering. I det här sammanhanget har ECRI emellertid informerats av representanter för mörkhyade (afrosvenskar) att ett planerat samarbete mellan deras organisation och polismyndigheten för att underlätta utbildning om hur man kan motverka våld mot mörkhyade inte kunnat utföras. ECRI uppmanar myndigheterna att se över möjligheten att gemensamt utföra projektet, då det finns en utveckling mot ökande rasism mot mörkhyade i landet.
52. En mycket känslig fråga är den om att inbegripa medvetandehöjande om antisemitism och homofobi / transfobi (se §§ 27 och 48) i integrationskurser för nyanlända migranter (*introduktionsprogrammet*, se också avsnitt I.4). Grundat på det faktum att många nyanlända migranter i Sverige har sitt ursprung i länder där det offentliga samtalet till stor del domineras av såväl antisemitiska fördomar (särskilt i Mellanöstern) som homofobi / transfobi är behovet av att ta med information om förebyggandet av dessa former av intolerans uppenbart. Emellertid är det också uppenbart att sådana åtgärder inte får missförstås som

---

⁵⁸ The Local (13 mars 2014).

⁵⁹ jfr med OSCE/ODIHR (2015).

⁶⁰ Regeringskansliet (2017): 14.

att ett visst nationellt ursprung med automatik innebär att en person har vissa åsikter eller fördomar. Det är därför nödvändigt att säkerställa att sådan medvetandehöjande information presenteras utan att migranter stigmatiseras, på samma sätt som då myndigheterna införde medvetandehöjande om jämlikhet mellan könen som ett centralt element i det svenska samhället som en del av integrationskurser. Det bör också betonas att sådant medvetandehöjande är viktigt inte bara för nyanlända, utan för alla som bor i Sverige.

53. ECRI rekommenderar att myndigheterna inbegriper medvetandehöjande och förebyggande information angående antisemitism och homofobi / transfobi i introduktionskurser för nyanlända migranter i Sverige på ett sätt som förhindrar stigmatisering.

54. Den politiska ledningen har gjort många offentliga fördömandena av våldsamma attacker. Bland annat deltog kultur- och demokratiministern Alice Bah-Kuhnke 2015 i en protestmarsch efter den ovan nämnda serien av mordbrandsattacker mot moskéer.

55. Brottsoffermyndigheten tillhandahåller i samverkan med andra organisationer stöd för lokala grupper som hjälper offer för hatbrott och till personer i deras omgivning, då man är medvetna om att hatbrott inte bara påverkar individer utan även utsatta grupper i allmänhet.

4. Integrationspolitik

- Allmän bakgrund

56. Sverige har varit ett invandringsland i flera årtionden. I många år förde man en asylpolitik som var bland de mest generösa i Europa, och man strävar än i dag efter att bibehålla den hållningen. Under migrationskrisen 2015 tog landet emot cirka 160 000 asylsökande, det största antalet per capita av alla EU:s medlemsstater. Som en följd av det har myndigheterna vidtagit olika åtgärder för att minska antalet asylsökande, bland annat genom att vägra inresa till landet för migranter utan giltiga identitetshandlingar som försökt komma in från Tyskland eller Danmark. Man har också begränsat möjligheterna till återförening av familjer (se nedan). Det stora antalet asylsökare orsakade allmän oro över landets förmåga att ta emot dem. Det ledde också till ett förnyande och återupplivande av långvariga diskussioner om ansträngningarna för integration, dess framgångar och utmaningar. Vissa reaktioner och uttalanden som följde på detta bestod av rasistisk och främlingsfientlig hatretorik, och det förekom till och med våld (se avsnitt I. 2 och I.3 ovan). Andra uttryckte berättigade farhågor om utvecklingen av "parallella samhällen" och varaktiga integrationsproblem, särskilt i områden med en hög förekomst av socioekonomiska problem (arbetslöshet, svaga utbildningsresultat, hög brottsfrekvens) i de större städerna, till exempel Stockholm och Malmö. I sina tidigare rapporter om Sverige har ECRI redan påpekat att den faktiska boendesegregationen utgör ett allvarligt hinder för integrationen. Detta kvarstår som ett problem.

57. Artikel 13 i personuppgiftslagen (1998) innehåller ett generellt förbud mot att hantera känsliga personuppgifter, som information om etniskt ursprung eller religion. Därför finns det ingen övergripande offentlig statistik om etnicitet och det är svårt att hämta in data om de utsatta grupper som ECRI intresserar sig för, och i vilken grad de är socialt inkluderade. I sin fjärde rapport (§ 168) rekommenderade ECRI ånyo att myndigheterna skulle förbättra sina mekanismer för att övervaka situationen för de grupper som ECRI arbetar för. Den svenska regeringen håller emellertid fast vid sin restriktiva hållning till statistik och datainsamling om utsatta minoritetsgrupper och anför att man inte ser någon anledning till att ändra denna hållning.⁶¹ I samband med detta vill ECRI uppmärksamma myndigheterna på den allmänna policyrekommendationen nr 4

⁶¹ Regeringskansliet (2017): 56.

om nationella undersökningar om erfarenheter och upplevelser av diskriminering och rasism från potentiella offers synvinkel.

58. ECRI upprepar sin rekommendation om att svenska myndigheter bör förbättra sitt system för att övervaka situationen för grupper som faller under ECR:s mandat, genom att samla in relevant information inom olika områden, uppdelad i kategorier som religion, språk, nationalitet och nationellt eller etniskt ursprung, och säkerställer att detta i samtliga fall utförs med tillbörlig hänsyn till principerna om sekretess, medvetet samtycke och frivillig självidentifiering av personer som tillhör en viss grupp. Systemet för datainsamling om rasism och rasdiskriminering ska också ta hänsyn till könstillhörighet, särskilt beaktande möjlig flerfaldig diskriminering.

- **Flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd**

Introduktionsprogram och integration på arbetsmarknaden

59. Ett av de grundläggande målen för Sveriges integrationspolitik är att öka anställningsgraden och underlätta etablering på arbetsmarknaden för personer med flyktingstatus och mottagare av subsidiärt skydd. Sedan 2010 har Arbetsförmedlingen (hädanefter: Af) haft ansvaret för att ta fram en personlig integrationsplan, tillsammans med den berörda personen, med hänsyn tagen till dennas utbildningsbakgrund och arbetserfarenhet. I det påföljande *introduktionsprogrammet* ingår kurser i svenska och samhällskunskap, tillsammans med anställningsförberedande utbildningsaktiviteter som arbetsplaceringar och praktik. Tillsammans med *introduktionsprogrammet* har man dessutom infört en etableringsersättning för nyanlända flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd som deltar i aktiviteterna.⁶²
60. Af och andra berörda statliga myndigheter har som mål med introduktionsprogrammet att skapa genvägar till arbetsmarknaden för nyanlända. Sådana initiativ påbörjades under den första halvan av 2016 för vissa yrken som lärare och vårdanställda. Af tillhandahåller också korta tilläggskurser som en del av *introduktionsprogrammet* så att nyanlända med högskoleutbildning kan matchas mot tillgängliga platser på den svenska arbetsmarknaden.⁶³ Dessutom lanserade regeringen ett initiativ (100-klubben) som erbjuder skraddarsydda erbjudanden för företag som är villiga att tillhandahålla arbeten och arbetsplaceringar för minst 100 nyanlända flyktingar eller mottagare av subsidiärt skydd. Arbetsgivare kan få ekonomiskt stöd då de rekryterar en person som nyligen kommit till Sverige. Flera statliga myndigheter har instruerats att ta emot nyanlända på arbetsplacering under perioden 2016-2018. Bland offentliga aktörer som är involverade i integrationsåtgärderna märks landets kommuner, som bland annat ansvarar för att tillhandahålla boende och skolgång, samt ekonomiskt bistånd för personer som fortfarande behöver detta efter det tvååriga *introduktionsprogrammet*.⁶⁴
61. Myndigheterna informerade ECRI om att etableringsgraden på arbetsmarknaden efter fullföljt introduktionsprogram är låg trots deras ansträngningar. Under 2016 lyckades bara 27 % av de personer som fullföljde programmet finna anställning inom tre månader. Många av återstoden på 73 % hamnade antingen i anställningar som finansieras med offentliga medel eller i utbildningsprogram, eller förblev beroende av ekonomiskt bistånd eller andra bidragsformer. För kvinnor var etableringsgraden ännu lägre: under 2016 lyckades bara 15 % av de kvinnliga deltagarna etablera sig på arbetsmarknaden. Problemet förefaller att åtminstone delvis bero på det faktum att *introduktionsprogrammet* är anpassat för

⁶² Introduktionsprogrammet infördes 2010, då den extra etableringsersättningen också infördes som en del av ett reformerat mottagnings- och introduktionssystem.

⁶³ OECD (juli 2014): 20 och UN-ICCPR CCPR/C/SWE/7(24 juli 2015): 10-11.

⁶⁴ OECD (juli 2014): 20.

deltagare med en viss utbildningsnivå och attraktiva kunskaper, medan de faktiska utbildnings- och kunnandenivåerna många gånger visat sig vara betydligt lägre än förväntat.⁶⁵ Lokala integrationsexperter som ECRI mötte ifrågasatte hur pass effektiv en period på två år verkligen är. De ansåg den vara orimligt kort.

62. ECRI rekommenderar att myndigheterna ser över introduktionsprogrammet för flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd i syfte att förbättra det och uppnå en högre etableringsgrad på arbetsmarknaden, med särskilt fokus på att möta de speciella behov som kvinnor har.

Familjeåterförening

63. En av svenska myndigheters åtgärder för att minska antalet nya migranter i landet, efter den rekordstora migrationen under 2015, var att införa tillfälliga lagregler som begränsade möjligheten till familjeåterförening. En ny lag som trädde i kraft i juli 2016 inskränkte rätten till familjeåterförening till att bara gälla för personer med flyktingstatus enligt 1951 års flyktingkonvention, samt mottagare av subsidiärt skydd med permanent uppehållstillstånd. Emellertid ges permanent uppehållstillstånd nu enbart till mottagare av subsidiärt skydd efter en tidsperiod på tre år. Innan dess har de alltså ingen möjlighet till familjeåterförening.⁶⁶ Den bestämmelsen berör också syrier som söker skydd i Sverige, då för närvarande bara 5 % av dem får flyktingstatus, medan återstoden av dem får subsidiärt skydd. Lagen är giltig i tre år och en översyn är planlagd till 2019. I detta sammanhang vill ECRI betona för svenska myndigheter den stora vikt familjeåterförening kan ha för framgångsrik integration.

64. ECRI rekommenderar att svenska myndigheter avstår från att förnya eller förlänga den tillfälliga lag som begränsar familjeåterförening för mottagare av subsidiärt skydd.

Eget val av bostadsort

65. ECRI informerades av lokala integrationsexperter om att personer med flyktingstatus och mottagare av subsidiärt skydd ofta utnyttjar möjligheten att välja vilken kommun de vill bosätta sig i – istället för att bli placerade i en kommun av myndigheterna – genom att registrera sig på en adress i den kommun de önskar, där det ofta redan bor många immigranter från deras eget hemland. Lokala myndigheter har emellertid upptäckt att de adresser personerna då har registrerat sig på ofta inte alls är några lämpliga bostäder, utan istället är överfulla lägenheter eller lokaler som inte alls är bostäder, vilket leder till en mängd sociala problem särskilt då barn berörs. Denna utveckling verkar öka markant. Då utnyttjas ofta nyanlända immigranternas utsatthet av personer som kräver stora summor av dem för att i utbyte tillhandahålla en adress på en viss plats där migranter kan skriva sig för att lämna de mottagningsboenden som Migrationsverket tillhandahåller.

66. ECRI rekommenderar att myndigheterna säkerställer att alla personer med flyktingstatus eller subsidiärt skydd som väljer egen bostadsort gör det under en granskningsprocess av om den valda adressen är en lämplig bostad, särskilt då barn berörs.

- Den existerande boendesegregationen

67. ECRI:s delegation besökte området Rinkeby-Kista i Stockholm, där mer än 80 % av de boende är immigranter eller andra generationens ättlingar till immigranter, mestadels med ursprung i Afrika eller (västra) Asien. Studieresultaten är sämre än genomsnittet i landet och arbetslösheten är högre, särskilt bland unga. Den

---

⁶⁵ Fastän introduktionsprogrammet syftar till att tillhandahålla aktiviteter utefter en individs specifika behov kräver en efterföljande anställbarhet ofta en viss utbildningsnivå och / eller yrkeserfarenhet.

⁶⁶ Såvida de inte har lämnat in sina asylansökningar senast 24 november 2015, i vilket fall de har samma rätt till familjeåterförening som personer med flyktingstatus.

existerande segregationen minskar också kontakten med huvudfåran av svenskt samhälle och kultur, vilket bland annat leder till mindre möjligheter att lära sig, öva och förbättra sin förmåga i svenska språket och därmed till sämre möjligheter till utbildning och anställning.. Detta är en ond cirkel som leder till framväxten av "parallella samhällen", vilket hämmar integrationen av immigranter och deras barn. Situationen beror på en kombination av flera faktorer av vilka myndigheterna bara kan åtgärda en del. Fenomenet att nyanlända migranter väljer att bosätta sig på platser där det redan finns etablerade grupper från till exempel deras hemland är varken nytt eller specifikt för Sverige. Ett liknande migrationsmönster noterades också av den ECRI-delegation som besökte Södertälje.

68. På senare år har Sverige flera gånger upplevt upplopp i områden med en hög andel boende av utländskt etniskt ursprung och med stora sociala problem. I maj 2013 utbröt upplopp i Stockholmsförorten Husby, som sedan snabbt spred sig till andra delar av området Rinkeby-Kista och till andra platser. Man satte eld på bilar och byggnader och vandaliserade butiker, och poliser attackerades av ungdomar. Mellan mars och maj 2016 inträffade liknande händelser i flera svenska städer, med Norrköping och Borlänge som kända exempel. Det var första gången som upploppen spred sig utanför storstadsområdena. I februari 2017 uppstod återigen upplopp i Rinkeby, men denna gång i mindre skala. De här händelserna visar att problemen med integration av immigranter och etniska minoriteter i Sverige är varaktiga. Den faktiska bostadssegregationen är en av grundorsakerna till och ett långvarigt problem i landet, vilket ECRI påpekade redan i sin senaste rapport (§§ 88-93).
69. I slutsatserna vid den interimistiska uppföljningen 2015⁶⁷ ansåg ECRI att trots att en del små steg hade tagits mot att minska det sociala utslutandet av migranter genom en faktiskt boendesegregation, så uppnådde initiativet inte mer än projekt i liten skala på ett begränsat antal platser. Det fanns ingen övergripande nationell åtgärdsplan för att hantera frågan, vilket ECRI rekommenderade. År 2016 presenterade regeringen sitt nya paket för boendepolitiken, vilket enligt myndigheterna också syftade till att motverka etnisk segregation på bostadsmarknaden och som ska göra cirka 6 miljarder kronor (600 miljoner euro) per år tillgängliga, bland annat för att stödja kommunerna i att bygga nya bostäder till överkomligt pris, rusta upp den befintliga infrastrukturen i eftersatta områden och stödja stadsplanering. Programmet är anpassat till det ökade bostadsbehov som uppstått genom det stora antalet nyanlända migranter under de senaste åren och ECRI berömmar regeringen för att de vidtar skyndsamma åtgärder, inte bara till gagn för migranter utan också för alla andra som är i behov av bostäder till överkomligt pris. Sådana åtgärder kan minska risken för att en konkurrenssituation uppstår mellan olika grupper inom det svenska samhället. Under 2016 startade regeringen också sitt långsiktiga reformprogram för att minska segregationen (2017-2025), med fokus på åtgärder inom fem strategiska områden som är viktiga för att socialt utsatta områden ska blir mer attraktiva och att den existerande boendesegregationen ska minskas: brottsbekämpning, minskning av långtidsarbetslöshet, förbättring av skolmiljöer, förstärkning av samhällstjänster och minskning av trångboddhet, samt stöd till det lokala civilsamhället. För det här programmet och dess tillhörande åtgärder har regeringen lagt en budget på 110 miljoner kronor (11 miljoner euro) för det första året, som gradvis ökas till 250 miljoner kronor (25 miljoner euro) från och med 2020.⁶⁸ Emellertid omfattar reformprogrammet ännu inte några riktade åtgärder för att hantera den existerande bostadssegregationen. Dessutom finns det inga specifika åtgärder som säkerställer att sådan segregation inte uppstår igen vid

---

⁶⁷ ECRI (2015): 5.

⁶⁸ Regeringskansliet (29 augusti 2016).

byggande av nya bostäder, varken i det nya paketet för byggande av bostäder eller i reformprogrammet. Med tanke på hur stora satsningar av offentliga resurser som dessa program utgör skulle detta vara ett lämpligt tillfälle att inkludera en djupanalys, och formulera konkreta åtgärder och mätbara mål för att motverka och förebygga faktisk boendesegregation.

70. ECRI rekommenderar att svenska myndigheter inkluderar konkreta, riktade och mätbara åtgärder för att motverka faktisk boendesegregation i det långsiktiga reformprogrammet för att minska segregationen (2017-2025).

- **Polisverksamhet**

71. 2013 startade den svenska polisen i samarbete med Migrationsverket kampanjen REVA som syftade till att intensifiera ansträngningarna för att gripa och deportera personer som hade nekats asyl och beordrats att lämna landet. Under kampanjen övervakade poliser strategiska platser som tunnelbanestationer och begärde att få se utvalda personers pass / uppehållstillstånd, enligt uppgift enbart grundat på deras "utländska utseende", vilket tyder på ett slags etnisk profilering. Efter att tillvägagångssättet dragit till sig allt mer nyhetsbevakning och fått kritik från civilsamhället avslutades kampanjen. Personer som utsattes för metoderna inbegrep svenska medborgare med invandrarbakgrund.⁶⁹ I detta sammanhang erinrar ECRI myndigheterna om den negativa inverkan sådana metoder kan ha för integrationen av etniska minoriteter och hänvisar till den allmänna policyrekommendationen nr 11 om att motverka rasism och rasdiskriminering vid polisarbete (§ I, 1-4).

72. 2013 framkom det att polisen i Skåne i många år hade upprätthållit en databas med cirka 4 700 namn på personer i den romska befolkningsgruppen, däribland över 1 000 barn under 15 år. Många av de registrerade personerna hade aldrig kopplats till några kriminella aktiviteter. En undersökning utförd av Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden fann att databasen bröt mot gällande lagstiftning angående skyddet av personuppgifter, men ansåg inte att den utgjorde etnisk profilering. Baserat på detta tilldelade Justitiekanslern alla personer vars namn fanns med på listan ett belopp på 5 000 kronor (500 euro) i ersättning. 2014 fann emellertid Diskrimineringsombudsmannen, trots väldigt begränsade befogenheter inom området (se avsnitt I.1), att det inte kunde uteslutas att databasen visade på att polisen använt en metod för etnisk profilering.⁷⁰ Efter klagomål om att Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden inte bedömt att det rörde sig om etnisk profilering vidtog frivilligorganisationen Civil Rights Defenders tillsammans med 11 målsägare vidare juridiska åtgärder. I juni 2016 dömde Stockholms tingsrätt i deras favör och fann att databasen utgjorde en akt av etnisk profilering. Domstolen tilldömde målsägarna ett betydligt högre skadeståndsbelopp på 30 000 kronor (3 000 euro). Svea Hovrätt fastställde domslutet den 28 april 2017.

73. ECRI understryker att erkännandet av att en sådan databas utgjorde etnisk profilering, och det åtföljande skadeståndsbeloppet, innebär ett erkännande gentemot offren, men att det också är en del av nödvändiga åtgärder för att undvika att sådana metoder används igen i framtiden. Detta är viktigt, inte enbart men i synnerhet, inom polisen (se även § 71 om etnisk profilering vid polisinsatser) och för att återvinna den romska befolkningsgruppens förtroende för offentliga institutioner.

74. ECRI rekommenderar att myndigheterna vidtar lämpliga åtgärder, till exempel utbildningsaktiviteter, för att tillse att polisen inte använder sig av etnisk profilering. Dessutom rekommenderar ECRI å det strängaste att myndigheterna säkerställer att tillräckliga skyddsmekanismer införs för att förhindra att polisen upprättar etniska databaser igen, i linje med ECRI:s allmänna

⁶⁹ Civil Rights Defenders (2014): 5 och The Local (21 februari 2013).

⁷⁰ Diskrimineringsombudsmannen (2014): 1.

- **Romer**

75. 2012 antog den svenska regeringen en nationell strategi för inkludering av romer 2012-2032, med det övergripande målet att ge medlemmar av den romska befolkningsgruppen samma möjligheter i samhället som icke-romer till 2032.⁷¹ Strategin omfattar områdena utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk, samt romska organisationer i civilsamhället. I sin senaste rapport (§ 111) beskrev ECRI några av de problem många romer stöter på inom de här områdena. Myndigheterna informerade ECRI om att representanter för den romska befolkningsgruppen deltog i utformandet av strategin och att en referensgrupp bestående av 20 personer hade utsetts och regelbundet rådfrågades om politiska beslut rörande den romska minoriteten. För 2016-2017 gav regeringen särskilda medel till fem utvalda kommuner (Stockholm, Uppsala, Borås, Gävle och Håninge) för att genomföra lokala aktiviteter för inkludering av romer. Det följdes upp med en liknande tilldelning av medel på engångsbasis till strategins pionjärkommuner (Malmö, Göteborg, Helsingborg, Linköping och Luleå) under 2012–2015, som användes exempelvis för att rekrytera romska förmedlare för att ge riktat stöd inom områdena utbildning, sociala tjänster och hälsa. ECRI informerades av myndigheterna om att den sammanlagda finansieringen för integrering av den romska befolkningsgruppen mellan 2012 och 2016 uppgick till 75 000 000 kronor (7 500 000 euro), och att ytterligare kostnader på 43 000 000 kronor (4 300 000 euro) förutses för åren 2017 till 2019.
76. År 2014, efter publiceringen av regeringens vitbok som dokumenterar den historiska diskrimineringen av och övergreppen mot romer i Sverige, inrättade myndigheterna kommissionen mot antiziganism.⁷² Kommissionen, i samråd med Skolverket och Forum för levande historia, tog fram informationsmaterial till skolor och för medvetandehöjande på lokalt plan, för att icke-romer ska göras medvetna om de problem romer har mötts av historiskt, och för att främja acceptansen för romer och deras integration. Kommissionen lade fram sin slutrapport 2016, och den innehåller ett antal rekommendationer för att stärka romernas position i det svenska samhället, däribland ett förslag om att inrätta ett nationellt center för romska frågor.
77. Den nationella strategin för romer har lovvärda målsättningar, men ECRI noterar att inga konkreta och mätbara mål och indikatorer har tagits med för de olika områdena. Därmed är det svårt att mäta framsteg för denna långsiktiga strategi eller ens att fastställa utgångsvärden som en strategisk startpunkt för att styra tilldelningen av resurser (se även rekommendationerna om datainsamling i § 58 ovan). Dessutom visar aktiviteterna i de utvalda städerna på ett mestadels projektinriktat tillvägagångssätt för genomförandet av den nationella strategin för romer, istället för en sammanhängande helhetsvision för att hantera strukturella och institutionella orsaker till kvarstående marginalisering och diskriminering av medlemmar i den romska befolkningsgruppen.
78. Kommunala informationscenter för romer finns i Malmö och Göteborg, och ytterligare ett är planerat i Stockholm. De finansieras av myndigheterna och har en dubbelriktad funktion: å ena sidan att tillhandahålla information till medlemmar av den romska befolkningsgruppen och å andra sidan att öka medvetenheten bland kommunanställda om frågor som berör romer. ECRI har informerats om att

---

⁷¹ I strategin är det definierat som att en romsk person som år 2032 blir 20 gammal ska ha samma möjligheter i livet som en icke-rom.

⁷² Kommissionen bestod av nio medlemmar där majoriteten var romer, med Europarådets tidigare människorättskommissionär Thomas Hammarberg som ordförande.

de befintliga centren har haft en positiv inverkan i byggandet av förtroende bland medlemmar av den romska befolkningsgruppen för offentliga institutioner, särskilt inom de viktiga områdena utbildning, hälsa och sociala tjänster. Dessa positiva ansträngningar, verkar emellertid ha råkat ut för en allvarlig motgång i samband med avslöjandena om de databaser som upprättats och innehafts av polisen i Skåne (se § 72 ovan). I detta sammanhang, förefaller det nödvändigt och lägligt att nu utvidga det befintliga nätverket av stödkontor för romer genom att tillhandahålla nödvändiga medel för ett nationellt center för romska frågor där väl fungerande metoder kan sammanställas, tillämpandet av dem koordineras och ansträngningarna för att återuppbygga förtroendet mellan offentliga institutioner och den romska befolkningsgruppen kan utvecklas.

79. ECRI rekommenderar att myndigheterna initierar en oberoende interimistisk utvärdering av den nationella strategin för romer och dess genomförande så här långt, med ett så stort och mångsidigt deltagande av romer som möjligt. Det bör göras i syfte att ta fram mätbara framstegsindikatorer och upprätta en övergripande och enhetlig nationell spridningsmekanism för strategin. Dessutom rekommenderar ECRI att myndigheterna tillhandahåller tillräckliga medel för att inrätta ett center på nationell nivå för frågor som berör romer.

- **Samner**

80. ECRI noterar att de svenska myndigheterna har startat en pågående och långsiktig dialog med samiska organisationer om frågor som rör deras situation som erkänd ursprungsbefolkning.⁷³ Angående frågor som markrättigheter, undervisning i samiska och andra uttryck för deras särskilda identitet hänvisar ECRI till det arbete som utförts av Europarådets rådgivande kommitté om tillämpningen av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (FCNM).⁷⁴ ECRI noterar emellertid att vad det gäller integrationsfrågor har inga studier eller djupgående utvärderingar gjorts rörande situationen för medlemmar av den samiska befolkningsgrupp som bor i landets stadsområden, särskilt i Stockholm.

81. ECRI rekommenderar att myndigheterna utför en studie om de eventuella behoven för medlemmar av den samiska befolkningsgruppen som bor i stadsområden, särskilt i Stockholm, inom områdena utbildning, hälsa, arbete och boende.

II. Landsspecifika frågor

1. Uppföljning av fjärde cykelns prioriterade rekommendationer

82. Uppföljningen av ECRI:s första prioriterade rekommendation 2012⁷⁵ angående behovet av att anta en nationell strategi för att motverka den existerande boendesegregationen diskuteras i § 69 ovan (avsnitt I.4). ECRI:s andra prioriterade rekommendation 2012⁷⁶ angående tillgång till sjukvård för papperslösa migranter har redan till fullo genomförts, vilket beskrevs i ECRI:s slutsatser 2015.⁷⁷

83. I sin tredje prioriterade rekommendation 2012⁷⁸ rekommenderade ECRI att myndigheterna vidtog åtgärder för att lösa alla problem med familjeåterförening som uppstår på grund av svårigheter att erhålla identitetshandlingar i migranters ursprungsland. I sin slutsats om genomförandet 2015 av de prioriterade rekommendationerna 2012 observerar ECRI att svenska myndigheter hade gjort

---

⁷³ Svenska myndigheter påpekar också att de deltar i förhandlingar om en Nordisk samekonvention i syfte att stärka och tydliggöra det samiska folkets rättigheter. jfr med Regeringskansliet (2017): 21.

⁷⁴ Se FCNM (2012).

⁷⁵ ECRI (2012): § 92.

⁷⁶ Ibid.: § 108.

⁷⁷ ECRI (2015): 5.

⁷⁸ ECRI (2012): § 148.

ansenliga framsteg i att lösa problemet.⁷⁹ Emellertid observerade ECRI också att de vidtagna åtgärderna inte var reglerade i lag. Samtidigt som detta ger flexibilitet, som svenska myndigheter underströk, som möjliggör att reglerna för att styrka sin identitet kan anpassas till varje situation, så innebär det också en viss grad av osäkerhet. I sina slutsatser 2015 ansåg därför ECRI att denna rekommendation bara hade genomförts delvis. 2017 informerades ECRI av svenska myndigheter om att de inte tänker ändra detta förhållande genom att reglera frågan i lag, utan istället föredrar att bibehålla det nuvarande tillståndet.

2. Strategier för att motverka diskriminering mot HBTQ-personer⁸⁰

- Data

84. Det finns inga officiella data om antalet HBTQ-personer i Sverige.⁸¹ Enligt artikel 13 i personuppgiftslagen är hantering av data rörande hälsa eller sexliv, som anses vara "känsliga personliga uppgifter", generellt sett förbjuden.⁸² På 2016 ILGA Europe Rainbow Map som visar hur länders lagstiftning och regler garanterar mänskliga rättigheter för HBTQ-personer får Sverige resultatet 64,85 %, och placerar sig på 12:e plats av 49 europeiska länder.⁸³ Enligt 2013 EU FRA:s HBTQ-undersökning var 61 % av deltagarna mycket öppna eller ganska öppna om sin HBTQ-bakgrund.⁸⁴ En global studie som publicerades i juni 2013 indikerade att 57 % av deltagarna i Sverige ansåg att det är lika sannolikt att samkönade par uppfostrar barn på ett bra sätt som att andra föräldrar gör det.⁸⁵ Enligt Eurobarometer 2015 instämde 95 % av de tillfrågade personerna i Sverige till fullo med påståendet att homosexuella personer ska ha samma rättigheter som heterosexuella personer (EU-genomsnittet var 71 %), medan 96 % av dem sa att de skulle känna sig väl till mods eller tämligen väl till mods med en homosexuell kollega, och 93 % av dem med en transperson som kollega (EU-genomsnittet var 72 % respektive 67 %).⁸⁶

- Erkännande av samkönade partnerskap

85. 1995 infördes registrerat partnerskap i svensk lag och gav samkönade par samma juridiska status som gifta par. I maj 2009 gjordes tillägg till äktenskapslagen som gav samkönade par rätt att gifta sig.

- Könbyte

86. 1972 blev Sverige det första land i världens om antog en lag som reglerade könbyte, så att transpersoner enligt lag också kunde ändra könsidentitet i officiella dokument. Efter tillägg gjorda 2012 krävs det för att officiellt byta kön, att personen är fast boende i Sverige, är minst 18 år gammal, inte är i ett registrerat partnerskap och måste ha levt som det motsatta könet under en tid.⁸⁷ Socialstyrelsen bedömer ansökningar om könbyte med hjälp av en panel av medicinskt och juridiskt yrkeskunniga för att fatta beslut baserade på urvalskriterierna i lagen om fastställande av könstillhörighet. Ansökande som uppfyller kraven får kostnaderna för sitt könbyte täckta av det nationella sjukvårdssystemet.⁸⁸ I april 2015 publicerade Socialstyrelsen nya riktlinjer om

---

⁷⁹ ECRI (2015): 6.

⁸⁰ Rörande definitionen av HBTQ, jfr med Europarådet, Discrimination based on sexual orientation and gender identity in Europe 2011: 21 och 139 ff.

⁸¹ Statistiska centralbyråns webbplats.

⁸² Personuppgiftslagen (1998:204).

⁸³ ILGA Europe Rainbow Europe Map (2016).

⁸⁴ EU FRA:s datautforskare om HBTQ-undersökningen.

⁸⁵ IPSOS (juni 2013).

⁸⁶ ILGA-Europes årsgranskning (2016): 160.

⁸⁷ RFSL (2013) och lagen om fastställande av könstillhörighet (1972), med ändringar gjorda 2012.

⁸⁸ Europarådet, styrkommittén för mänskliga rättigheter (2013): 595.

förfarandet vid könsbyten i syfte att förbättra behandlingen och göra offentligt finansierade operationer och hormonbehandlingar lika tillgängliga i hela landet.⁸⁹

87. Det könsidentifierande personnumret i offentliga dokument kan ändras efter könsbytesbehandling. I juli 2013 ströks det tidigare kravet på att utföra sterilisering innan det var möjligt att göra könsbyte ur lagen.⁹⁰ I april 2016 presenterade regeringen ett initiativ för att ge ekonomisk kompensation till personer som tvingats att genomgå sterilisering på grund av detta tidigare krav i lagen om fastställande av könstillhörighet.⁹¹

- **Tillgången till varor och tjänster, anställning och hälsa**

88. Enligt EU FRA:s HBTQ-undersökning kände sig bara 8 % av deltagarna i Sverige utsatta för diskriminering på grund av sin HBTQ-identitet då de sökte arbete, och 17 % på sitt arbete. Vad det gällde bostad var siffran bara 6 %. För sjukvård angav 15 % av deltagarna att de kände sig utsatta för diskriminering av sjukvårdspersonal.⁹²

- **Åtgärder för att motverka diskriminering av HBTQ-personer**

89. I januari 2014 publicerade regeringen en nationell HBTQ-strategi som tar upp frågor som homofoba / transfoba hatbrott, medvetandehöjande om HBTQ-frågor i skolor och utförande av forskning om HBTQ-personers upplevelser av den sociala omsorgen. 2016 genomförde myndigheterna en initial utvärdering av strategin som visade att den har bidragit till att stärka rättigheterna för HBTQ-personer, men den visade också på behovet av tydligare prioriteringar i strategin. HBTQ-frågor hanteras också i den nationella planen för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (se avsnitt I.2 och I.3).

---

⁸⁹ ILGA-Europes årsgranskning (2016): 160.

⁹⁰ TransGender Europe (TGEU) (22 maj 2013).

⁹¹ TGEU (27 april 2016).

⁹² EU FRA:s datautforskare om HBTQ-undersökningen.

REKOMMENDATIONER FÖR INTERIMISTISK UPPFÖLJNING

ECRI kräver att svenska myndigheter prioriterar genomförandet av följande två rekommendationer:

- ECRI rekommenderar att tillräckliga befogenheter och kunnande för att undersöka diskriminering av alla offentliga myndigheter, inklusive brottsförebyggande myndigheter, ges till Ombudsmannamyndigheterna. Dessutom uppmanar ECRI till att Justitieombudsmannen samverkar med Diskrimineringsombudsmannen i sådana fall.
- ECRI rekommenderar att myndigheterna ser över introduktionsprogrammet för flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd i syfte att förbättra det och uppnå ett större etablering på arbetsmarknaden, med särskilt fokus på att möta de speciella behov som kvinnor har.

En process för interimistisk uppföljning av de två rekommendationerna kommer att utföras av ECRI senast två år efter att denna rapport har publicerats.

LISTA ÖVER REKOMMENDATIONER

Rekommendationernas placering i rapporttexten anges inom parentes.

1. (§ 2) ECRI upprepar sin rekommendation om att ratificera protokoll nr 12 i Europakonventionen om mänskliga rättigheter.
2. (§ 8) ECRI rekommenderar att myndigheterna anpassar den svenska straffrätten efter ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 på det sätt som angetts i föregående stycken. Särskilt viktigt är det att: (i) uttryckligen ange grunderna språk och könsidentitet i brottsbalken; (ii) kriminalisera att med rasistiskt syfte offentligt förneka, trivialisera, rättfärdiga eller urskulda folkmord, brott mot mänskligheten och krigsbrott, (iii) kriminalisera skapandet eller ledandet av en grupp som främjar rasism, stöd åt en sådan grupp och deltagande i dess aktiviteter, samt (iv) att införa straffrättsligt ansvar för alla rasistiska brott begångna av juridiska personer.
3. (§ 13) ECRI rekommenderar att myndigheterna harmoniserar den svenska civil- och förvaltningsrätten i allmänhet med ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 7 på det sätt som angavs i föregående stycken. Framförallt bör man (i) lägga till diskriminering grundat på såväl språk som segregation till de former av diskriminering som anges i diskrimineringslagen, (ii) göra det till en skyldighet för offentliga myndigheter att främja jämlikhet vid utförandet av sin verksamhet, och (iii) införa lagstiftning som möjliggör att avbryta offentligt ekonomiskt stöd till parter som främjar rasism och att lösa upp sådana organisationer.
4. (§ 16) ECRI rekommenderar att tillräckliga befogenheter och kunnande för att undersöka diskriminering inom alla offentliga myndigheter, inklusive brottsförebyggande organ, ges till Ombudsmannamyndigheterna. Dessutom uppmanar ECRI till att Justitieombudsmannen samverkar med Diskrimineringsombudsmannen i sådana fall.
5. (§ 18) ECRI rekommenderar att myndigheterna ytterligare förfinar det nationella systemet för datainsamling för fall av hatbrott genom att göra en vidare uppdelning av kategorierna kriminell skadegörelse och hatrretorik i form av graffiti.
6. (§ 26) ECRI rekommenderar med skärpa att myndigheterna, utan att inskränka någons redaktionella självständighet, uppmanar media till debatt om den bild som de ger av islam och muslimska grupper, samt om deras ansvar i detta för att undvika att vidmakthålla fördomar, enligt rekommendationerna i ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 5 om att motverka intolerans och diskriminering mot muslimer.
7. (§ 29) ECRI rekommenderar med skärpa att de svenska myndigheterna säkerställer att tillräckligt polisskydd ges för offentliga vittnesmål av personer som överlevt förintelsen. Dessutom ska nynazistiska grupper förhindras att sprida antisemitiskt hat, i synnerhet vid dessa evenemang. ECRI rekommenderar också att myndigheterna gör en omfattande utredning av den vandalisering och de hot som riktats mot Umeås judiska befolkning, samt att man säkerställer att lokala myndigheter i samverkan med stadens judiska förening fastställer dess behov av säkerhet och tillhandahåller alla nödvändiga säkerhetsåtgärder för att föreningen ska kunna utföra sina aktiviteter i säkerhet.
8. (§ 31) ECRI rekommenderar att myndigheterna genomför omfattande aktiviteter för att höja medvetenheten i syfte att informera allmänheten om det unika värde som den inhemska samiska kulturen har som en integrerad del av Sveriges samhälle och dess kulturarv.

9. (§ 37) ECRI rekommenderar att myndigheterna gör en grundlig analys av varför uppkloarandegraden för hatbrott är fortsatt låg, samt att man gör en bedömning av vilka resurser polisen och åklagarväsendet behöver för att hantera frågan på ett effektivare sätt.
10. (§ 42) ECRI rekommenderar att myndigheterna inför tydliga indikatorer och mål i sin Nationella plan för att bekämpa rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.
11. (§ 53) ECRI rekommenderar att myndigheterna inbegriper medvetandehöjande och förebyggande information angående antisemitism och homofobi / transfobi i introduktionskurser för nyanlända migranter i Sverige på ett sätt som förhindrar stigmatisering.
12. (§ 58) ECRI upprepar sin rekommendation om att svenska myndigheter bör förbättra sitt system för att övervaka situationen för grupper som faller under ECRI:s mandat, genom att samla in relevant information inom olika områden, uppdelad i kategorier som religion, språk, nationalitet och nationellt eller etniskt ursprung, och säkerställer att detta i samtliga fall utförs med tillbörlig hänsyn till principerna om sekretess, medvetet samtycke och frivillig självidentifiering av personer som tillhör en viss grupp. Systemet för datainsamling om rasism och rasdiskriminering ska också ta hänsyn till könstillhörighet, med särskilt beaktande av möjlig flerfaldig diskriminering.
13. (§ 62) ECRI rekommenderar att myndigheterna ser över introduktionsprogrammet för flyktingar och mottagare av subsidiärt skydd i syfte att förbättra det och uppnå en högre etableringsgrad på arbetsmarknaden, med särskilt fokus på att möta de speciella behov som kvinnor har.
14. (§ 64) ECRI rekommenderar att svenska myndigheter avstår från att förnya eller förlänga den tillfälliga lag som begränsar familjeåterförening för mottagare av subsidiärt skydd.
15. (§ 66) ECRI rekommenderar att myndigheterna säkerställer att alla personer med flyktingstatus eller subsidiärt skydd som väljer egen bostadsort gör det under en granskningsprocess av om den valda adressen är en lämplig bostad, särskilt då barn berörs.
16. (§ 70) ECRI rekommenderar att svenska myndigheter inbegriper konkreta, riktade och mätbara åtgärder för att motverka faktisk boendesegregation i det långsiktiga reformprogrammet för att minska segregationen (2017-2025).
17. (§ 74) ECRI rekommenderar att myndigheterna vidtar lämpliga åtgärder, till exempel utbildningsaktiviteter, för att tillse att polisen inte använder sig av etnisk profilering. Dessutom rekommenderar ECRI å det strängaste att myndigheterna säkerställer att tillräckliga skyddsmekanismer införs för att förhindra att polisen upprättar etniska databaser igen, i linje med ECRI:s allmänna policyrekommendation nr 11 om att motverka rasism och rasdiskriminering vid polisarbete.
18. (§ 79) ECRI rekommenderar att myndigheterna initierar en oberoende interimistisk utvärdering av den nationella strategin för romer och dess genomförande så här långt, med ett så stort och mångsidigt deltagande av romer som möjligt. Det bör göras i syfte att ta fram mätbara framstegsindikatorer och upprätta en övergripande och enhetlig nationell spridningsmekanism för strategin. Dessutom rekommenderar ECRI att myndigheterna tillhandahåller tillräckliga medel för att inrätta ett center på nationell nivå för frågor som berör romer.
19. (§ 81) ECRI rekommenderar att myndigheterna utför en studie om de eventuella behoven för medlemmar av den samiska befolkningsgruppen som bor i stadsområden, särskilt i Stockholm, inom områdena utbildning, hälsa, arbete och boende.

KÄLLFÖRTECKNING

I källförteckningen anges de huvudsakliga publicerade källor som använts vid granskningen av situationen i Sverige. Den är inte att betrakta som en uttömmande lista över alla informationskällor som ECRI haft tillgång till då rapporten sammanställdes.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2015), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Sweden subject to interim follow-up, CRI(2015)24.
2. ECRI (2012), Fourth report on Sweden, CRI (2012)46.
3. ECRI (2005), Third report on Sweden, CRI(2005)26.
4. ECRI (2003a), Second report on Sweden, CRI(2003)7.
5. ECRI (1999), Report on Sweden, CRI(99)30.
6. ECRI (1996), General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
7. ECRI (1997), General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, CRI(97)36.
8. ECRI (1998a), General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
9. ECRI (1998b), General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
10. ECRI (2000), General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
11. ECRI (2001), General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
12. ECRI (2003b), General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8.
13. ECRI (2004a), General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
14. ECRI (2004b), General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, CRI(2004)37.
15. ECRI (2007a), General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
16. ECRI (2007b), General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
17. ECRI (2009), General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
18. ECRI (2011), General Policy Recommendation No. 13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37.
19. ECRI (2012), General Policy Recommendation No. 14: Combating racism and racial discrimination in employment, CRI(2012)48.
20. ECRI (2016), General Policy Recommendation No. 15: Combating hate speech, CRI(2016)15.
21. ECRI (2016), General Policy Recommendation No. 16: Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.

Other sources

22. Amnesty International (2016), Annual Report: Sweden 2015-2016, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/sweden/report-sweden/>.
23. Arbetsmarknadsdepartementet (2012), Främlingsfienden inom oss, <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=furl.go&go=/librarydoc/the-xenophobe-within-framlingsfienden-inom-oss---a-government-inquiry-on-a-more-efficient-work-against-xenophobia?lang=fr>.

24. Civil Right Defenders (2014), Joint Submission to the UN Universal Periodic Review of Sweden, 21st Session of the UPR Working Group of the Human Rights Council, <http://www.civilrightsdefenders.org/files/UPR-Submission-Sweden-CRD-et-al.pdf>.
25. Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2012), Third Opinion on Sweden, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6bb>.
26. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2011), Discrimination on sexual grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition.
27. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2016, February 16), Letter from the Council of Europe Commissioner, Nils Muižnieks, to Ms Alice BAH KUHNKE, Minister for Culture and Democracy of Sweden, concerning evictions of Roma, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2411883&Site=CommDH&BackColorInternet=BD2CF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true>
28. Council of Europe, Steering Committee for Human Rights (CDDH) (2013), Follow-up to Committee of Minister' Recommendation CM/Rec(2010)05 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
29. COWI (2009), The social situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Sweden, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/394-FRA-hdgso-part2-NR_SE.pdf.
30. Equality Ombudsman (2015), Representation, stereotype och nyhetsvärdering - Rapport från medianalys om representationer av muslimer i svenska nyheter.
31. EurActiv (2015, August 20), Poll: Far-right party now biggest in Sweden, <https://www.euractiv.com/section/sweden/news/poll-far-right-party-now-biggest-in-sweden/>.
32. European Union (EU), Agency for Fundamental Rights Agency (FRA), (2012), Survey data explorer - LGBT Survey 2012, <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012>
33. EU, European Commission, National strategy for Roma integration – Sweden, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/sweden/national-strategy/national_en.htm.
34. EU, European Commission (2014), The Commission's assessment of Sweden's National Strategy, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/country_assessment_2014/sweden_en.pdf
35. EU, European Commission (2016), Effective Roma integration measures in the Member States 2016, COM (2016) 424, <http://www.fonduri-ue.ro/images/files/transparenta/romi/04.07/Roma.report.2016.pdf>.
36. Fredlund-Blomst S. (2014, January 16), Assessing Immigrant Integration in Sweden after the May 2013 Riots, Migration Policy Institute, <http://www.migrationpolicy.org/article/assessing-immigrant-integration-sweden-after-may-2013-riots>
37. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association (ILGA)-Europe, (2014), Annual Review 2014, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2014_web_version.pdf.
38. ILGA-Europe, (2015), Annual Review 2015, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/01_full_annual_review_updated.pdf.
39. ILGA-Europe, (2016), Annual Review 2016, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2016-for_web.pdf.
40. ILGA Europe (2016), Rainbow Europe Map 2016, <https://rainbow-europe.org/country-ranking>.
41. IPSOS (June 2013), Global Advisor, Same-sex Marriage, <http://www.ipsos-na.com/download/pr.aspx?id=12795>.
42. Migrant Integration Policy Index (MIPEX) (2015), <http://www.mipex.eu/>.
43. National Federation of International Immigrant Women Associations (RIFFI) (2016), Observations and comments in response to ECRI interim follow-up on Sweden.

44. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2014), Finding the Way: A Discussion of the Swedish Migrant Integration System, <http://www.oecd.org/migration/swedish-migrant-integration-system.pdf>.
45. OECD (2015), Sweden Policy Brief: Migration, <https://www.oecd.org/policy-briefs/sweden-promoting-labour-market-integration-among-migrant-population.pdf>.
46. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)/Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), (2015), Hate crime reporting – Sweden, <http://hatecrime.osce.org/sweden>.
47. Pink News (2016, March 11), Gay Swedish politician held at knife point at home in hate-crime attack, <http://www.pinknews.co.uk/2016/03/11/gay-swedish-politician-held-at-knife-point-at-home-in-hate-crime-attack/>
48. Reuters (2015, September 8), Sweden's first LGBT retirement home - a model for rainbow aging?, <http://uk.reuters.com/article/us-sweden-lgbt-retirement-idUKKCN0R816520150908>.
49. Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer Rights (RFSL) (2013), Legal Gender Recognition in Sweden, <https://prezi.com/gthwx2mk7cfp/legal-gender-recognition-in-sweden/>.
50. RFSL, (2015), Crime Victim Support, <http://www.rfsl.se/en/organisation/crime-victim-support/>.
51. Sami in Sweden website, <https://sweden.se/society/sami-in-sweden/>.
52. Skaraborg Institute For Research and Development (2012), Sweden FRANET National Focal Point - Social Thematic Study - The situation of Roma, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/situation-of-roma-2012-se.pdf>.
53. Statistics Sweden website, <http://www.scb.se/en/>.
54. Stockholm County website, <http://www.lansstyrelsen.se/Dalarna/En/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/default.aspx>.
55. Swedish Government (2011), Communication, A coordinated long-term strategy for Roma inclusion 2012–2032, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_sweden_strategy_en.pdf.
56. Swedish Government (Government Offices of Sweden, 29 August 2016), Measures against car burnings and criminality in vulnerable areas, <http://www.government.se/press-releases/2016/08/measures-against-car-burnings-and-criminality-in-vulnerable-areas/>.
57. Swedish Government (Government Offices of Sweden, 2017), A comprehensive approach to combat racism and hate crime.
58. Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet - Brå) (2016), English summary of Brå report - Hate crime 2015, Statistics on police reports with identified hate crime motives and self-reported exposure to hate crime, <https://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/publications/archive/publications/2016-09-30-hate-crime-2015.html>.
59. Transgender Europe TGEU (22 May 2013), RFSL Press Release, Finally: Forced sterilizations removed from the Swedish legislation, <http://tgeu.org/finally-forced-sterilizations-removed-from-swedish-legislation/>.
60. TGEU (27 April 2016), Trans people to receive compensation for forced sterilisation in Sweden, <http://tgeu.org/trans-people-to-receive-compensation-for-forced-sterilisation-in-sweden/>.
61. The Local (2013, September 9), Man and toddler beaten up in Malmö hate crime, <https://www.thelocal.se/20130909/50150>.
62. The Local, (2014, March 13), Mystery attackers target gay Swedish couple, <https://www.thelocal.se/20140313/homophobes-target-gay-couple-in-swedish-town>.
63. The Local (2014, May 29), Priest collared for 'correcting' gays remark, <http://www.thelocal.se/20140529/priest-collared-for-correcting-gays-remark>.
64. The Local (2014, June 17), Gay teen forced to clean homophobic graffiti, <http://www.thelocal.se/20140617/gay-student-bullied-for-two-years>.
65. The Local (2014, October 20), School photographer fired for homophobic slur, <http://www.thelocal.se/20141020/school-photographer-fired-for-homophobic-slur>.

66. The Local (2014, November 8), Parents racially abuse child handball player, <https://www.thelocal.se/20141108/parents-racially-abuse-11-year-old-handboll-player>.
67. The Local (2014, November 21), Gothenburg rabbi reacts to death threats, <http://www.thelocal.se/20141121/sweden-gothenburg-rabbi-reacts-to-death-threats>.
68. The Local (2015, January 1), Uppsala mosque hit in third firebomb attack, <http://www.thelocal.se/20150101/upsala-mosque-hit-by-firebomb-attack>.
69. The Local (2015, January 2), Sweden rallies after trio of mosque fire attacks, <http://www.thelocal.se/20150102/mosques-on-high-alert-after-arson-attacks>.
70. The Local (2015, January 14), Islamists target Swedish Jews after Paris attacks, <http://www.thelocal.se/20150114/swedens-jews-face-new-threats-after-paris-attacks>.
71. The Local (2015, January 26), UN slams Sweden over increasing hate crimes, <http://www.thelocal.se/20150126/un-slams-sweden-over-increasing-hate-crimes>.
72. The Local (2015, April 7), Swedish priest says sorry for gay comments, <http://www.thelocal.se/20150407/swedish-priest-gay-people-can-be-cured>.
73. The Local (2015, April 12), Former MP candidate: gays will 'go to hell', <http://www.thelocal.se/20150412/christian-democrat-candidate-gays-go-to-hell>.
74. The Local (2015, June 9), Rainbow flag compared to swastika by councillor, <http://www.thelocal.se/20150609/rainbow-flag-compared-to-swastika-by-councillor>.
75. The Local (2015, August 4), 'Hate speech' probe into Swedish anti-begging ad, <http://www.thelocal.se/20150804/swedish-protesters-hit-out-at-anti-begging-campaign>.
76. The Local (2015, October 24), More fires at buildings planned for refugees.
77. The Local (2015, October 27), Arson probe after asylum home for children burns, <http://www.thelocal.se/20151027/police-probe-blaze-at-asylum-home-for-children>.
78. The Local (2016, September 9), Muslim girl, 14, attacked outside school in Borås.
79. The Local (2017, March 28), Campaign launched to highlight 'everyday racism' against Sami people.
80. The Local (2017, April 3), Northern Sweden has decided to end its activities and Northern Sweden has decided to end its activities and close its centre in the city following Nazi threats, <https://www.thelocal.se/20170403/jewish-centre-in-northern-sweden-closes-following-nazi-threats>.
81. The Times of Israel, (2015, December 22), Facing death chants and hate crimes, Sweden's Jews live in a climate of fear; available at: <http://www.timesofisrael.com/facing-death-chants-and-hate-crimes-swedens-jews-live-in-a-climate-of-fear/>.
82. United Nations Association of Sweden (2014), Joint submission for Sweden's second Universal Periodic Review in 2015, <https://uprdoc.ohchr.org/uprweb/downloadfile.aspx?filename=1329&file=CoverPage>.
83. United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) (2012), Fighting Racism and Discrimination: Identifying and sharing good practices in the International Coalition of Cities, <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002171/217105E.pdf>.
84. United Nations (UN) General Assembly, Human Rights Council (2015), Report of the Working Group of Experts on People of African Descent on its sixteenth session, Addendum – Mission to Sweden, A/HRC/30/56/Add.2, http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=25480.
85. UN, Human Rights Committee (CCPR), (2015), Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, Seventh periodic reports of States parties due in 2014, Sweden, CCPR/C/SWE/7, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FSWE%2F7&Lang=en.
86. UN, Office of the High Commissioner for Human Rights (2014, December 5), Statement to the media by the United Nations' Working Group of Experts on People of African Descent, on the conclusion of its official visit to Sweden, 1-5 December 2014, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15388&LanglD=E>.

87. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, (2016, March 10), Human Rights Committee considers the report of Sweden, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=17202&LangID=E>.
88. US Department of State, (2009), International Religious Freedom Report 2009, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2009/127339.htm>;
89. US Department of State, (2015), International Religious Freedom Report for 2015, <http://www.state.gov/documents/organization/256459.pdf>.
90. YnetNews (2017, March 18), Swedish neo-Nazis disrupt lectures by Holocaust survivors.

